

«Ka kann eg gjør? ... eg e så liden»

(Sigvart Dagsland)

I Tanzania: tannlege Jan Ingve Helvig

Haydom, mandag 21. mars 2005: Jeg har nettopp trukket en molar med karies til pulpa på dagens siste pasient, en ungdom. På vei til min sykehusleilighet passerer jeg eneboligen til «doktorhøvdingen» Olsen, den norske misjonslegen som etter sin far, gründeren, overtok og bygde opp sykehuset til den institusjonen det er i dag. Langt utenfor allfarvei, i tykkeste Afrika. På tunet står en Toyota Landcruiser parkert. «Mamma» Kari gjør seg klar for avreise. Like etter høres flydur, og idet jeg nærmer meg min leilighet, ser jeg Cessna-maskinen runde treetoppene over sykehuset, klar for landing.

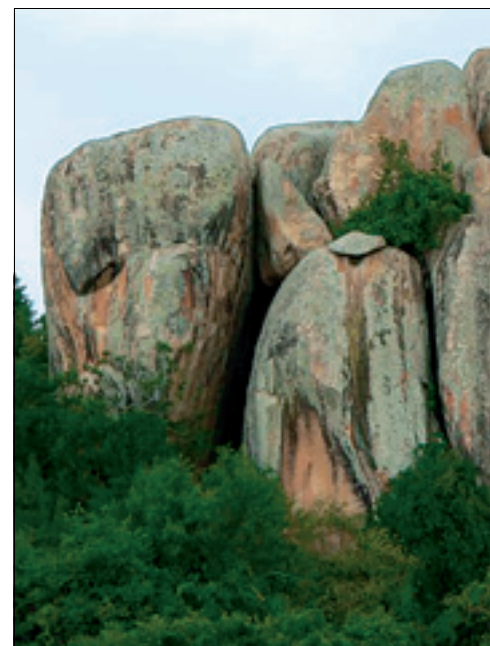
Jeg er vel midtveis i et opphold på to måneder her ved Haydom Lutheran Hospital. 50-årsjubileum ble feiret i januar dette året. Dr. Olsen er syk-meldt i en alder av 77 år, og har av den grunn selv måttet motta behandling.* Mellom flere behandlingsseanser fikk han likevel være tilstede under jubileet. For tiden er han svak og har sendt bud på sin kone, som nå er i ferd med å forlate «tomta». En time senere høres flydur på nytt, og jeg ser flyvemaskinen sette kurs for Arusha. Parallelt med dr. Olsens sykehistorie har planer for reorganisering av sykehuset måttet gå. NORAD har stått sentralt i finansieringen av sykehuset i mange år, og det er spesielt å være her mens disse prosessene pågår. Hyppige VIP-besøk fra inn og utland.

Her er vakkert. Det er regntid og av den grunn frodig. Stedet ligger på et platå, 1800 meter over havet, kloss til Rift Valley-forkastningen. Fra stuevinduet mitt skuer jeg ut over et enormt slettelandskap med den vulkanske fjelltoppen Mt. Hanang ragende opp i hvite skyer med sine 3 480 meter. Jeg kan forestille meg hvordan dinosaurer og fortidsøgler må ha streift rundt i landskapet under meg mens røyk fra vulkansk aktivitet fortsatt kan ha skygget

for solen. Nordvest for oss, innen rimelig avstand, ligger en av Afrikas mest berømte nasjonalparker, Serengeti. Mellom parken og Arusha finner vi Ngorongorokrateret, med sitt konsentrerte dyreliv, og like i nærheten funnsted av fortidsmennesket Zinjanthropus. I kjøretid ligger Haydom 7–8 timer fra Arusha, som med Kilimanjaro internasjonale flyplass knytter oss til Europa. Med småfly flys vi inn på 60 minutter fra Arusha.

AXWESSO • Jeg hadde ikke vært her mer enn to dager med ansvar for Dental Unit, før Axwesso dukker opp. En flott ung mann på 20 år fra Irakw-stammen. På hodet bar han en «finlandshette» i rødt strikkeset. Idet han drar den av hodet, kommer en betydelig hevelse til syne på hans høyre ansiktshalvdel. Kan du hjelpe meg?, sier han på swahili. Min sykepleierutdannede assistent tolker til engelsk. Han forteller videre at han i slutten av desember 2004 fikk trukket en tann (45), og at han etter dette i økende grad har hatt vondt for å tygge på høyre side. Min umiddelbare tanke var at dette kunne være en submandibulær abscess, flegmone, derfor forbedret jeg meg mentalt på incisjon og drenering. Ved nærmere klinisk undersøkelse så jeg puss sive ut fra 45s alveol. Til min forskrekkelse diagnostiserte jeg abnorm mobilitet av alle kvadrantens molarer og resterende premolar. Ingen sublingual hevelse. Men vestibulum står stramt som hud trukket over en afrikansk tromme. Ekstraoralt palperes ekstra «hard» hud ved hevelse dorsalt og kaudalt for pasientens høyre øre. Pasienten klager over smerte her. Jeg valgte å konsultere kirurg Hans Espeland som er i avslutningen av sin toårs-kontrakt med sykehuset. Espeland beordrer innleggelse med påfølgende penicillinregi-

«Eg e så liden, men eg gjør noge, og eg har ein drøm!»

Granittformasjoner kalt kopje, karakteristisk for

me. Trolig et nytt osteomyelittkasus. Jeg tok deretter kontakt med den lokale røntgenoverlegen dr. Naman. Sykehuset har som jubileumsgave, fra «Haydoms Venner» i Norge, nettopp fått installert en Toshiba CT-skanner. To norske radiologer er tilstede for å ivareta opplæring på maskinen. Med god hjelp fra disse to får vi verifisert diagnosen. Vi ser tydelig hvordan den heftige betennelsen har «sprengt» corpus mandibula dexter, samt ramus ascendens. Sykehistorien blir som du kan tenke deg. Faktum er at jeg fikk medlidenhet med pasienten. Under de begrensninger som den afrikanske befolkningen lever under, kunne jeg se for meg den unge mannens drømmer bli «sprengt i fillebiter» etter hvert som det går opp for ham i hvilken uheldig situasjon han er. En lidelse som vil måtte frarøve ham funksjon, for ikke å snakke om estetikk, i en alder der det å stifte familie er høyst relevant. Muligens frarøvet verdighet, avhengig av hvordan han selv og hans omgivelser takler funksjonshemningen. Jeg kunne lese skuffelsen i øynene hans da jeg måtte fortelle ham at han kom til å miste tennene i kvadranten, og at ansiktet hans trolig ikke ville bli som før. Etter dette har det utviklet seg et vennskap. Språket skiller oss fremdeles, men han er opptatt av

området rundt Haydom. Foto: Jan Inge Helvig.

Axwesso, en flott ung mann på 20 år fra Irakw-stammen har osteomyelitt. Foto: Jan Inge Helvig.

å lære seg engelsk. Fint å oppleve at vi kommuniserer tross språkadskillelse.

GAMLE TRADISJONER – NY TID •

Ivi er stasjonert i et område hvor fem forskjellige folkegrupper og språk er representert. Professor i sosialantropologi ved Universitetet i Bergen, Ole Bjørn Rekdal, som jeg traff i Haydom, kunne bekrefte at vi var på et av klodens mest fascinerende områder i så måte. De dominerende folkegruppene er Irakw og Datoga. Stort sett går sameksistensen godt, noe som har medført blandingsekteskap. Men uansett, her møtes tusen år gamle folketradisjoner med krav fra en ny tid. Internett har nådd Haydom samtidig som enkelte kan ha problemer med å komme seg ut gjennom en lukket dør. For ikke å snakke om høyteknologi gjennom CT-images i kontrast til for eksempel en kvinnes fascinerende over at vann kan komme ut av et rør ved å vri på en hendel. Tenk for en letelse å slippe å bære vann på hodet flere kilometer fra vannposten. På Haydom møter mennesker uten skolegang teknologi og fagkunnskaper som i de fleste tilfeller klarer å lindre og kurere deres plager. Til det samme sykehuset trekkes også elever som har vært heldige å få skolegang med tilskudd fra familie, hvor noen av de kunnskapsrike får en ettertraktet sykepleierutdannelse. En nyutdannet sykepleier vil kunne tjene vel 80 000 shilling per måned, tilsvarende

500 norske kroner. En dagarbeiders lønn er 2 000 shilling, tilsvarende 13 norske kroner. En tannekstraksjon debiteres for tiden med 2 500 shilling på sykehuset, altså i overkant av en ufaglært dagarbeiders lønn. De fleste forsøker å spe på inntektene sine med åkerdrift. I år vil avlingene rundt Haydom kunne bli lave på grunn av tørke i et kritisk stadium av maisplantens vekst. De nevenyttige kan fremby sine produkter på markeder og på gata. Servicetjenester gror frem der mennesker flytter sammen. En av flere frisører i Haydom reklamerer med *even for white people*.

UPENDO, UJUSI, UMOJA • På Haydom Lutherske Sykehus er det sagt at ting ofte har skjedd mer på tross av enn på grunn av. Her utgjør Dental Sør et unntak, de har for egen regning utstyrt et tannlegekontor så godt at det er morsomt å jobbe her. Med sykehuset er det skapt noe, og det virker. Nesten eventyrlig. Pionerarbeid. I denne sammenheng er det sagt om doktorhøvdingen Olsen, at dette ikke kunne skje uten hans kjærlighet, kunnskap og evne til enhet. På shwahili: upendo, ujusi, umoja. Jeg vil tilføye visjon, pågangsmot og ærgjerrighet. Når det gjelder kunnskap, så besitter de utviklede landene denne. De fleste landene i Afrika kan ennå ikke klassifiseres som utviklet. Kunnskap gir muligheter og dermed fordeler. Men har vi evne til enhet og

kjærlighet? Ja! Det viste seg etter tsunamikatastrofen i Sørøst-Asia, hvor mange av våre egne mistet livet. Darfur derimot, har kanskje vist at enhet og kjærlighet stort sett har uteblitt? Når det gjelder Axwesso, min pasient, gjenstår det å se om vi her hjemme sammen kan klare å mobilisere ressurser til å kunne gi ham det beste behandlingstilbudet, som vi kanskje tar for gitt? Kjevekirurgisk rehabilitering med fiks-turforankret protese, som på sikt kan følges opp av norske tannleger som kjenner at de kan tenke seg å bidra i den tredje verden en måned eller mer?

VIL DU HJELPE? • Drømmen er at Axwesso skal kunne bli helbredet gjennom et kirurgisk tilbud i Norge, gjort mulig via *dugnad*. Afrikansk virkelighet er et liv fra hånd til munn. Det oppfordres til et løft for et enkeltmenneske. Axwesso trenger deg! Bidrag kan gis til kontr. 6320.10.31445 og innbetalinger merkes «dugnad for Axwesso», med adresse Visma Privat Helse v/Trond-Egil Korsmo, Hånestangen 51, 4635 Kristiansand.

Det garanteres at hver krone vil gå uavkortet til prosjektet, da vi som administrerer dette gjør det vederlagsfritt.

*Dr. Ole Halgrim Evjen Olsen døde i Mandal 29. mai. Begravelse og minnestund ble avholdt 10. juni i nærvær av blant annet Tanzanias statsminister.